

Műkincsek Budán.

Irta Váradi Antal.

Azokkal a műkincsekkel, melyek a századok során Buda palotáiban őriztettek, egész Európa muzeumaival fel lehetett volna gazdagítani.

Mátyás aranykorszaka elsővé tette Európában a magyart. Palotájáról a kor irói zengenek dicsőimnuszokat, s a benne ragyogott kincsekből két koldus-generáció tengette életét. A pinczébe ledobált Corvinák ezüst csatjait és maradék kő-ékeit szomjas lakájok fessegették le, hogy a sarki izmaelita egy korty bort adjon érette. Idegen uralkodóknak ajándékot illet adni, leküdtek hát olyankor a pinczébe, vájják ki a még legkevésbé megtépázott, megkopott könyvet — és vigyék ajándékba. Ne feledjük, hogy Gutkeleti Vid egy elpusztult bibliáért falukat fizetett!

De később is, máskor is volt Budán műkincs elég. Nem megyek vissza a Nagy Lajos óbudai dicsőségének, vagy Corvin XV. századbeli gazdagságának a korába. Elég ha a száz esztendő előtti műkincsek egy részét felsorolom.

Első mügyűjtő a nádorispán. Igaz hogy gazdag bibliotékája javarészt a muzeumnak ajándékozta, de maradt még budavári palotájában annyi, hogy tudóssá olvashatta eszét egy egész generáció. Nem sok könyve maradt, de válogatott. Egy látogatója, a ki végigjárta könyvesházát, azt mondja, hogy »nem alkalmazható a gyűjteményére Pope mondása, a

mely szerint némely embernek mindegy, akármilyen vagyon benne, — csak könyv legyen!»

A gróf Brunswick-féle könyvgyűjtemény már nagyon gazdag. Négy-, egész ötezer kötetre teszi egy száz esztendő könyv, a melynek szerzője olyan szerencsés volt, hogy a tárnokmesterrel végigjárhatott a muzeális palota kincseinek során. Őt fogom kísérni.

Nagy kedvelője volt a kegyelmes ur a természetnek. Kagylókat gyűjtött, a melyekben Jókai Mórnak is öröme telt volna. Micsoda regényt írhat vala ezekről már hajdanán! Kövület-gyűjteménye is gazdag. Vagy kilencz-száz darab. Hát még a drágakövek?

Más ember, ha megszerez egy opált vagy türkizt, — ne is szóljak gyémántról — elteszi, rejtegeti, firól-fira örökíti. Brunswick gróf nagy szenvedelemmel gyűjtötte azokat százszámra, s ötszázkilenczvenhat darabot rakott ki egy kristályüveges szekrénybe, melyek egytől-egyig köszörülve, de persze foglatatlanul, ragyogtak a néző szeméibe. Volt ott szafirok egész sora, topázok, smaragdok dus gyűjteménye, különféle világtájak dűlőttei, gyémántok és a drágakő minden fajtája. Megért a gyűjtemény száz-ezer forintot. Pedig a forintot akkor nagy pénznek tartották. Az ásványgyűjteményben is sorol fel a katalógus 256-féle kvarczot, opált ötvenhatot, kalcédont hatvanegyet. Achát is van hatvanhat.

Száznyolczvanhét mészpát, s arany- és ezüsbányákból drága darabok. Márvány háromszázféle ékeskedik simitva és eredeti állapotban. Az egész gyűjteményt később átvitette a gróf korompai birtokára.

A francziskánusok könyvtára is gazdag.

Legbecsesebb volt a százötvennyolcz folio, melyekben kéziratokat őriztek. A könyvtár maga hétezer kötetre terjedt.

Jakosits József, egy szerény barát gyűjtötte és rendezte az egészet szeretettel és lelkesedéssel. Korán elhalt, de utódai is munkálkodtak, buvárkodtak a könyvesházban.

Mailáth József gróf kamarális prézes könyvtára régi egyházatyák gazdag gyűjteményével ékeskedik. A könyvtárat kiskeéri birtokára vitette azután. A kamara alelnöke, Cziráky gróf is könyvgyűjtő. De az ő kép- és könyvtára Lovasberényben diszeskedett, az ősi palotában. Mailáth Károly grófé azonban Budán volt. Háromezer kötetet tartalmazott.

Nitray helytartótanácsos gazdag filológiai könyvtárt gyűjtött össze. Sághy Ferencz, az egyetemi nyomda kurátora, kétezer kötet klasszikust, s azonfelül az egész magyar literaturát. Azt hiszem az utóbbit illetőleg, hogy elért az egész egy polczon.

A főgimnáziumnak Szerdahelyi apát, egykori direktor, testált egy szép könyvgyűjteményt. Őry építészeti fődirektor közel kétezer kötet nagyobbára klasszikus munkával dicsekedhetett. Ritka kéziratok is voltak. Tartalmazott azonkívül a könyvtár — ez időben ritkaság — mechanikai, vízellátási és architektonikus munkákat. Volt Őrynek római pénzgyűjteménye is, melyet az Aquincumban talált szép darabokkal bővített ki.

Széki Teleki Ferencz gróf is szép könyvtár tulajdonosa volt, azonkívül Köfflinger doktor. Ennek orvostudományi munkái nevezeteseek. Koy udvari pénztáros rovar- és lepkegyűjteménnyel, azonkívül érmek gyűjtésével foglal

kozik. Külön módja volt a rovarkonzerválásra, melyet külföldön is ismertek. Lám, csak hamrjában ennyi gyűjtőt sorolhatok fel, pedig a főgyűjtő, a kinek kincsesházához megint visszatérek, Brunswick gróf tárnokmester, egy magában olyan képgyűjteménynek a tulajdonosa, mely Európában ritkította párját. Csak állami és uralkodói képesházak versezhetnek vele. De járjuk végig ezt a képgyűjteményt. Méltó megemlékezni száz év előtti kincseiről ma is.

Háromszáz darabból állott a gyűjtemény, nem is győzöm végigmondani valamennyit, csak a legbecsesebb darabokat érintem. Ma is irigy szemmel nézné akármelyik műbarát.

Első a római iskola terme. Legbecsesebb kincse egy Szent család. Rafael Sanzio műve. Fára van festve s a lelkes látogató egész entúziasmuszszal beszél róla. »... a rövid kort ért — már 37 esztendő korában meghalt — nagy festő a Péter-bazilika építésének vezetésén s a vatikáni freskókon kívül annyit és olyat festett, a mely egy emberéletre sok. Már a név elég kezesség arra, hogy bámuljuk utolérhetetlen mestervoltát.« Gyanus azonban az a megjegyzés, hogy a leíró adós marad annak az eldöntésével, ha ez a kép-e az eredeti Rafael, vagy a müncheni, avagy talán a párisi, sőt hasonló tárgy Rafael-kép van Bécsben is. Hogy melyik az igazi Rafael, azt döntsék el — ugymond — a műbírálok.

De ha jeles másolat volt is, sokat ért. Van azonkívül a tárlatnak még sok, nagynevű és becses szerzőktől való festménye. Így Carlo Maratti Krisztusa a Hitetlen Tamással, Sassoferrato egy Szent családja, Giulio Romano

két beszélgető katonája s Claude Lorraine két tájképe.

Poussin is két tájképpel szerepel, melyek »felhőtlen olasz ég alatti mosolygó tájakat ábrázolnak«. Michel Angelónak egy fára festett, a lábmosást ábrázoló képe említettetik. »A csoportosítás jó, — ugymond a leíró — de nagy merevség uralkodik a képen, a mi a mester ifju éveinek a hibája.«

Dinnyét evő pásztorgyereket ábrázol a Murillo képe. »A gyümölcs természetes színezése tüzzel teljes ... csak a fiu ruhái sötétedtek meg szerfölött.«

Ribera — Spagnoletto — egy emberalakja kemény igazságával tűnik ki. Guido Reni Fájdalmas Máriája a lombardi iskola egyik legszebb darabja. »Ha igaz, a mit műismerők állítanak, hogy Guido Reni ifju, különösen nőalakok ábrázolásában felülmulhatatlan, úgy ez a kép egyik legsikerültebb munkájának mondható.«

Ugy irom, a mint száz év előtt megírva áll ...

Fára festve, Madonnát ábrázol a gyerek Jézussal Correggióknak egy képe. Kincsetérő.

Carracci Annibale Krisztus sirbatételével szerepel az illusztris szerzők sorában. Bartolommeo Schidoni hasonló tárgy festményével sorakozik melléje. »Mind a két festmény antik elegantiát lehel, teljes kellemmel, helyes rajzollattal, valamint színkeveréssel. Különösen szép a kifejezés a János arczatán.«

Francesco Albani Dianát a vadászaton ábrázoló festménye következik. Lábainál az elejtett vad. »Az asszonyi figurák festése studiumra vall.«

Guercino négy képpel gazdagítja a gyűjteményt. Egyik szent Sebestyént ábrázolja, a másik János fővételét, a harmadik a megfeszített Krisztust, a negyedik a Messiást a farizeusok között.

»A haldokló Megváltó arczulata bevégzett tökéletességgel van ábrázolva, de a legjellemzőbbek a farizeusok arcvonásai a negyedik képen.«

Domenichino Márk evangélistája sorakozik ezekhez. »Végzetetlen szorgalommal megfestett kép«, mondja az én leíróm.

Giorgione Magdolnája ragyog tovább a sorban. »Szépművészeti munka, melyen áhitat és bűnbánat vagynak mesterileg kifejezve.«

Lionardo da Vinci Szent Czečiliája a firenzei iskola egyik remeke. A szent az orgona előtt ül s egyik kezében hangjegyesomót tart. A leíró a fejet nem dicséri, a kezét ellenben igen.

Francesco Penni, más néven »il fattore«, Krisztus sirbatételével szerepel a művészek között. Bartolommeo Ramenghi egy Madonnával; Andrea del Sarto Szent családja a képtár egyik ékessége. Hibátlan épségben megőrzött kép, melyen az egykoru leíró megint a János fejét dicséri.

Titian is itt van annyi világraszóló kollégája között. A három szent asszonyt ábrázolja képe a sirnál. »Gyönyörű az angyal fehér redőzetes ruhájában az előtérben.«

Ugyancsak Titian egy alvó bacchansnót ábrázoló festménnyel is szerepel. Ennek dícséretéből nem fogy ki az ismertető.

Pordenone egy bikává változott Jupiterrel szerepel, a kinek hátára Agenor leányát segítik föl társnői. Jacopo Bassano Egy nászéj

czimü festményével zárja a sort. Van ezenkívül egy Casanova nevü festő, a ki csataképeket szokott alkotni, s a kiről meg van írva, hogy 1805-ben halt meg Bécsben. Nem tudom, hogy kerül ezek közé? Pláne ha elmondom, hogy még két festő-óriás van mellette, Paolo Veronese és Tintoretto. Az elsőnek Dianája a kutyaival, a másodiknak egy velencei arczképe tündöklök a gyűjteményben. Salvator Rosa egy tájképe és Luca Giordano Jézus születése közé megint egy Solimene nevü ur János kereszteltetése ékelődik.

A következő termekből csak Vernet Józsefet, a tenger festőjét említem, Poussinnal együtt, a ki egy édes kis tájképpel sorakozik a többiek mellé. A németalföldi iskola képei közül egy Teniers-t említek föl, részeg parasztokat ábrázoló képével. A hollandiak közül Van Huysumot és Laar Pétert. A németekhez megyek át, a kiknek élén Dürer mester Madonnája szerepel.

Ugyanitt egy Adrian van Ostade vacsoráló paraszt-familiája függ, mellette Kaufmann Angelika Sibyllája, Holbein néhány arczképe után Stöör tengeri tája és Sandraart Joachim férfi-arczképei vannak felsorolva.

Ennyit csak hamarjában ebből a kincstárból, a melynek egy-egy képe megérné a publikum legőszintébb bámulatát. De hát olyan kevesen láthatták!

»Mekkora összegeket áldozhatott ő exczellenciája ezekért a képekért, mikor csak egy-egy közülök tízezer forintokba került!?»

Volt a Boldogasszony temploma melletti kamerális palotában is egy képgyűjtemény. A régi kamarai elnökök arczkép-gyűjteménye,

de mübecse kevés lehetett. Történelmi értéke azonban annál több, mert az ott ábrázolt huszonkilencz kamarális prézes között Thurzó, Erdődy, Balassa, Lippay, Dessewffy és egyéb nevezetes férfiak arca volt megörökítve.

A legrégibb arckép 1531-ből, a legújabb 1808-ból való.

Volt ezenkívül Petrics tábornoknak egy rajz-gyűjteménye. A tábornok, maga is jeles rajzoló, a gyűjteményben őrizte Magyarország különféle festői tájékairól felvett rajzolatait, a melyek ma kedves és megbecsülhetetlen emlékek lehetnének, ha az idő meg nem emésztette volna valamennyit.

A királyi várpalotának is volt becses kép-gyűjteménye. Ezek a képek nagyobbára a pozsonyi palotából kerültek Pestre. Egy részüket Bécsbe vitték, a többi Pestre került. A palota első és második emeletén voltak különböző termekben elhelyezve.

Ime, ennyi műkincse van a száz év előtti Budának. Ma koldus-szegények vagyunk a multak gazdagságához képest. De a mi szerteszóródott a magányosok kezéből, azt részben összegyűjtötte az állam, a mely annak idején az Esterházy-képtárnak akkor annyit szidott megvétele és százezrekbe kerülő folytonos szerzeményei által olyan műgyűjteményt alkotott, a melyre büszkéek lehetünk.

Buda pedig áll és elmereng a lábánál elfutó idők folyamának tükörén... Csak képek maradtak a ködös mult időkből... A kiket ábrázoltak, már régen por és hamu valamennyi... Nagy vendégfogadó, a melynek lakói jönnek-mennek, csak falai állanak komor, százados pompában...